

Landbruk Nord

Veiledning - Velferd - Vekst

Sprøytekurs
Fôring av sau
Bygningsplanlegging
Landbruksmessa 2009
Avløseren - en viktig ressurs
Nye ansatte i Landbruk Nord
Sertifisering og kontroll av løfteutstyr
Metoder og kostnader ved spredning av møkk

God Jul og Godt Nytt År!

ETTER- OG VIDEREUTDANNING

Årlig arrangerer fagsentret i samarbeid med TINE, Nortura, Landbruk Nord m.fl. ca 40 kurs med ei varighet mellom 12 og 40 timer
Disse kursene arrangeres rundt om i hele fylket

Ta kontakt med
Troms Landbruksfaglige senter

Avdeling Senja videregående skole, Gibostad
Gisundveien 9, 9372 Gibostad
Telefon 77 85 28 29 / 90 74 76 36
Avdeling Rå videregående skole,
Kirkevn. 1, 9475 Borkenes
Telefon 77 78 94 30 / 92 69 32 96

www.fagsenter.no

HUSK: Opplæring er ei investering i din gårdsdrift
Kursavgiften er fradragsberettiget i regnskapet

Utgiveradresse:
Landbruk Nord
P.b. 113
9059 Storsteinnes
post@landbruknord.no
Tlf.: 77 72 25 40
Fax: 77 72 65 10

Redaktører:
Unni Furumo, Gunnlaug Røthe, Kristin Sørensen

Styret i Landbruk Nord
Widar Skogan (leder). Tlf 416 83 718, Alf Arild Sandvoll (nestleder), Hilde Nyland (styremedlem), Agnethe Kristoffersen (styremedlem), Odd Erik Hansen (styremedlem), Hilde Ovesen (ansattesrepresentant avløser), Ragnvald Tollefsen (ansattesrepresentant administrasjon)

Forsidebilde: Sagelvatn september 2008
Foto: Kristin Sørensen

Baksidebilde: Markdag med demonstrasjon av stripespreder og DGI på Grundnes i Målselv. September 2008
Foto: Gunnar Lund

Opplag:
1400

Trykk:
Lyngenfjord ASVO AS

Styreleder har ordet

Årets siste medlemsskriv fra Landbruk Nord kjem midt i julestria. Skjønt de fleste bondefamilier har neppe tid til ei ”gammeldags” julestrie med alle dens gjøremål. De fleste av oss har bijobber og mann eller kone i arbeid utafør bruket. Vi er med i pengegalloppen og tidsklemma så godt vi kan, enten vi like det eller ikke. Slik er det blitt, og lite tyder på at det blir annerledes i framtida. Vel nok snakkes det om global klimaforandring med energikrise og matvarekrise som utfordrende ingredienser. Begge deler virker sannsynlig og verdien av matjord vil nødvendigvis stige. At norsk landbruk må produsere mer mat i framtida virker opplagt. Det store spørsmålet blir likevel om den norske bonden vil få oppleve at matproduksjon igjen blir verdsatt. En godt voksen samvirkebonde i Balsfjord kan fortelle fra 30-årene at en kg torsk kostet like mye som 1 liter melk. Hadde verdsettinga vært den samme i dag hadde bonden fått 16 - 17 kr pr liter melk.

I Landbruk Nord står utfordringene i kø. Den nye beredskapsordningen er inne i sitt første driftsår. I ordningen er det ingen garanti om å få en sykeavløser når en blir syk. Alle sykeavløserne kan være i jobb, det er ingen faste avløsere i arbeid i nærheten, eller at det er på slutten av året og de tildelte 6,5 årsverk er brukt opp. Den beste beredskapsordningen er derfor den hver enkelt av oss lager ved å være med i en avløsering eller ved å ha fast(e) avløsere. Er en i tillegg en god arbeidsleder som det er en fornøyelse å arbeide hos, så ligger mye til rette for en god beredskap i tilfelle sykdom eller om annen krise skulle inntreffe.

Fra 1. januar gjennomføres det en virksomhetsoverdragelse fra fylkesmannen i Nordland og Troms til Landbruk Nord. Det er fem ansatte innenfor byggeteknisk planlegging som kommer over til Landbruk Nord. I samarbeid med Tine og de andre forsøksringene i Nord-Norge vil det bli etablert ordninger som gjør det mulig å benytte disse tjenestene i hele landsdelen.

Avløsning og grovforråd med jordprøver og gjødselplanlegging er de mest brukte tjenestene i Landbruk Nord. Vi har derfor styrket disse to områdene med en egen rekrutteringsmedarbeider og en rådgiver som kun skal ha grovfor som arbeidsområde. Fra klimaekspertene meldes det om et mer vilt, vått og mildt klima med lengre vekstsesong i nord. Dette gir oss noen utfordringer, men også muligheter til økt produksjon. I Landbruk Nord har vi ambisjoner om å være en aktiv medspiller for en klimatilpasset planteproduksjon i endring.

Styret og ansatte i Landbruk Nord har bondens interesser som førsteprioritet. Våre tjenester skal være førsteklasses, tilgjengelig og fornuftig prissatt. Omsetningen og aktiviteten har hatt en jevn og tidvis bratt stigning fra første driftsår i 2006. Denne økningen gjør at det er mulig å hente ut stordriftsfordeler. Vår felles utfordring er å bruke volumgevinsten til å holde et akseptabelt prisnivå, samtidig som vi bruker tilstrekkelig med midler på kompetanseheving til beste for landbruket i nord. Som resultat av dette er det ingen prisstigning på tjenestene i 2009.

Jeg ønsker ansatte og medlemmer en velsignet julehøytid og et riktig godt nytt år og hilser dere alle med et vers fra Trygve Hoff sin nordnorske julesalme:

Styret i Landbruk Nord. Odd-Erik Hansen var ikke til stede da bildet ble tatt.

*Guds fred over fjellet og åsen, la det gro der vi bygge og bor.
Guds fred over dyran på båsen og ei frossen og karrig jord.
Du ser oss i mørketidslandet.
Du signe med evige ord husan og fjellet og vannet og folket
som leve her nord.*

Widar Skogan

Innhold

Leder	3
Velferdsordningene	5
Avløseren - en viktig ressurs	6
Beredskapsordningen	8
Nye ansatte i Landbruk Nord	8
Telemålinger	9
Sertifisering og kontroll av løfteutstyr	10
Rødkløver Betty er ute	10
Tjenester i Landbruk Nord	11
Forsikringer	13
Sprøytekurs	13
Markdag - møkkspredning	14
Polka højer langs kysten	16
Måselvnepe - en viktig grønnsak	17
Nettverk for øko-bønder	17
Jordpakking	18
Landbruksmessa 2009	19
Bygningsplanlegging	20
Føring av sau	22
Metoder og kostnader ved spredning av husdyrgjødsel	24

www.snn.no

Vi gir deg muligheten!

Alle bedrifter har ulike behov, også innen landbruket. Vi kjenner bransjen og har gode lokalkunnskaper.

Dette gjør oss i stand til å finne gode løsninger for din bedrift.

Kom innom din lokalbank eller kontakt oss på telefon 02245.

Bank. Forsikring. Og deg.

SpareBank 1
NORD-NORGE

Velferdsordningene

Ved Kirsti Skog

Avløsertilskudd ferie og fritid

For å dokumentere lønnsutgifter for avløsertilskudd ved ferie og fritid 2008, må det være utlønnet på inneværende år (2008). Dvs at alle timelister må være sendt til oss innen 31. desember. Husk at avløseren må være over 16. år! Skal du lønne ut ansatte vi *ikke* har i vårt system, husk også skattekort og kontonummer.

Du må ha dekning for utlønning – ta en telefon å sjekk om hvor mye du må betale inn for å dekke lønnsutgiftene.

Maksimalbeløpet avløsertilskudd for 2008 er kr. 58.000,-. Minimumsbeløpet er kr. 5.000,-

Avløsertilskuddet vil bli utbetalt i juni 2009.

Lønningsdager 2009

Vi fortsetter å kjøre lønn hver 14. dag. Det vil si at timelistene må være mottatt hos oss onsdag i alle oddetallsuker. Torsdag er kontroll-dagen og fredag er kronene på konto hos avløserne.

Vi skifter programleverandør på lønn og regnskap fra nyttår, og da satser vi på at vi bruker mer e-post til lønnslipper og kontoutdrag.

Bildene er fra kulturlandskapsvandringa til Elvevoldsetra i Kirkesdalen. Tor Lyngås var veiviser og historieforteller.

Orkideen Marisko til venstre.

Begge foto: Kristin Sørensen

Tilskudd til avløsning ved sykdom

Formålet med ordninga er å bidra til å finansiere leie av avløser i jordbruket når en som har næringsinntekt fra foretaket er syk, og ikke kan delta i arbeidet i foretaket.

I 2009 beregnes gjennomsnittlig næringsinntekt for 2006 og 2007, og sammenlignes med grunnbeløpet (G) for 2007. $\frac{1}{2}$ G for 2007 er kr. 32.752,-.

Ved søknad om tilskudd til avløsning ved sykdom i 2009, må gjennomsnittlig næringsinntekt for 2006 og 2007 være større eller lik kr 32.752 (1/2 G).

Maksimalt tilskudd pr dag pr foretak i 2009 er kr 1.130,- (over 30.000 i avløsertilskudd). Trekk i tilskuddet: ytelser fra folketrygden (sykepenger, tilleggstrygd), pensjon, attførings-/rehabiliteringspenger, uførepensjon, tapt arbeidsfortjeneste og lønn.

Egenmelding kan ikke benyttes.

Søknad må være sendt innen 3 måneder etter siste dag som gir rett til tilskudd. I forskriften om tilskudd til avløsning finner du utfyllende vilkår for ordninga.

Se www.slf.dep.no.

Avløseren - en viktig ressurs!

Sommeren er for lengst over her i Troms og den første snøen har meldt sin ankomst. Jeg sitter her, en fersking i landbruket, men med bred erfaring fra rekrutteringsarbeid av medarbeidere til forskjellige bransjer.

Ved Geir A. Larssen

I år gikk det litt fort i svingene for en nyansett personalarbeider. Jeg ”hoppet i det” som det heter, og skjønte fort at rekrutteringer til landbruket ikke er som alle andre rekrutteringer. Nei, her er det ikke bare å sette en dato når avløseren eller sesongarbeideren skal begynne, eller for den saks skyld, når hun eller han skal slutte. Væravhengig! Når blir snø og tele borte?

Andre utfordringer ligger på rekke og rad. Avløseren MÅ kunne kjøre traktor, må kjenne til alle redskapene til traktoren, må kjenne til ”alle” typer melkeanlegg, må kunne bruke hammer, må kunne bruke motorsag, må ha bil, må kunne..., det meste!

Snakke norsk?

Av de mulige og umulige ting en avløser

MÅ kunne, er det største utfordringen at: Han/hun MÅ kunne snakke Norsk! Ja, nå begynner det å svinge her. For det er jo ”så veldig mange” norske avløsere som søker sommerjobb. Nei, i år var det 2 – to norske som søkte jobb som sesongarbeider. Den ene trakk seg tvert da jeg nevnte hva vi kunne tilby i lønn. Unge mennesker, uten erfaring, har vanligvis ikke sjefslønn første sesongen.

Jeg kan fortelle at vi har hatt ca. 60 – 70 sesongarbeidere i drift i år. Noen av disse er rekruttert til avløseringer og vil bli her en stund, noen har vært her tidligere og kommer tilbake år etter år. MEN, de snakker altså ikke norsk. Men så viser det seg da, at det fungerer like vel. Jeg sier ikke at språket ikke kan være et problem, og at vi helst ser at avløseren snakker norsk, men til tross for språket, har det fungert i alle sammenhenger så langt. Selv om bonden ikke kan/vil snakke engelsk (engelsk er et minimumskrav til språk hos avløseren), så har det gått helt fint i sommer. Litt smårusk kan hende, men disse tingene er raskt blitt rettet på.

OG, det er jo svært hyggelig for oss som prøver å få dette til, at vi får positive tilbakemeldinger fra bøndene som i utgangspunktet var litt skeptiske til ” utlendingene” og engelsk. Har vi ikke kunnet bruke folk fra Latvia, Litauen, Polen mfl, ville det blitt svært vanskelig med hjelp på gårdene rundt om kring. Ære være dem!

UDI og Arbeidstilsynet

UDI og Arbeidstilsynet er også noen av mine utfordringer. Ikke fordi de på noen måte er uønsket eller ikke er til hjelp, men tingene kan ta litt tid. Særlig når ”alle” er på ferie. Vi fikk noen nye skjemaer fra UDI for å gjøre søknadsprosessen noe enklere, men det er jo ikke alltid tingene blir som man har tenkt. Våre ansettelsesbevis var ikke gode nok for Arbeidstilsynet i sommer. Ja,

de var på besøk hos flere bønder i Troms, noe som er helt greit. Derfor skriver vi nå et ansettelsesbevis til UDI (Politiet) i 3 eksemplar (alle parter skal jo ha), vi skriver en arbeidsavtale som Arbeidstilsynet godkjenner (3 eksemplar her også), samt søknaden, den forenklede, om arbeid- og oppholdstillatelse. Husk pass og bilder også. Det sier seg selv at det blir en god del jobb med disse tingene. Det som ikke var så greit, er at påleggene fra Arbeidstilsynet var mange. Det gikk på bruk av arbeidstimer, sikkerhetsutstyr, HMS tiltak i og utenfor fjøs, opplæring og bruk av bla. motorsag, truck og traktor etc.. Vi forventer at slike pålegg blir tatt alvorlig. Nå viste det seg jo at det går an å snakke med Arbeidstilsynet også. De er jo faktisk mennesker som gjør en jobb - en god jobb. Enkelte pålegg var i noen tilfeller av en slik karakter at ved nærmere samtale med arbeidstilsynet, ordnet dette seg uten de store tiltakene. Andre pålegg var mer graverende, så det tok noe tid å få disse avklart. Vi henstiller alle til å ha et ryddig forhold til sine ansatte, enten de velger å leie vikaren gjennom Landbruk Nord, eller man ansetter selv. Vi anbefaler at man bruker Landbruk Nord. Vi har fått tilbakemeldinger fra Arbeidstilsynet i høst om at vi var et ryddig firma og en god samarbeidspartner. Det tar vi med oss.

Vedlikehold og ID kort

En annen sak er at gårdsarbeidere/avløsere som skal drive med vedlikehold, skal ha et personlig ID kort. Dette kortet skal ha opplysninger om hvem man jobber for, firma, og personalia om arbeidstakeren. Dette er nytt fra i år. Arbeidstakeren skal ha lønn etter tariff i bygg og anleggsbransjen i den perioden han utfører vedlikehold og/eller annet bygnings- eller entreprenørmessig arbeid. Dette bør man sjekke opp hos Arbeidstilsynet. Grensene for hva som regnes for vedlikehold eller ikke er noe vage. Behandlingstiden er på ca. 3 uker når det gjelder anskaffelse av ID kort. Vær tidlig ute med å bestille sommerhjelp. Som man skjønner, er det mye som skal gjøres før sommerhjelpen ankommer gården!

Flere faste norske avløsere?

Vi har selvsagt våre faste, norske avløsere. Disse kommer jo av og til i skyggen av alle disse "nye" avløserne. Dette skyldes at de allerede er her, de er selvgående og skaper lite eller ingen administrasjon. Denne resursen skal og må vi ta vare på. Avløseryrket er ikke for alle lenger. Konkurransen om norsk arbeidskraft er enda stor, selv om markedet er mer urolig i dag en for bare noen måneder siden. Det kan jo hende at vi får mer pågang fra arbeidssøkende hos oss i Landbruk Nord, hvis ledigheten stiger særlig mer i andre bransjer.

En annen ting som er viktig for å beholde gode avløsere, er at vi bruker dem! **Dette kan vi ikke få sagt ofte nok.** Forsvinner arbeidet, forsvinner avløseren. Vi har alle et ansvar i så måte. Skal vi opprettholde en god standard på avløserne, skal vi ha avløsere i lokalsamfunnet, MÅ de ha et arbeid å gå til. Vi er vel alle avhengig av en inntekt med alle våre forpliktelser i heimen.

Flere avløserringer ønskes!

Mitt råd er at det blir dannet flere avløserringer i distriktene. Vi har fått noen nye ringe opp å gå, men vi trenger flere. Jo flere avløserringer vi får i gang, jo tryggere og enklere er det for bøndene. Da kan man planlegge ferien, jakta, møtene og andre ting i fritiden, samt at man faktisk "kan bli syk". Landbruk Nord hjelper gjerne til i en slik prosess med annonsering, papirer og ansettelse.

Kompetanseheving for faste avløsere

Vi planlegger kurs og samlinger for våre faste avløsere i løpet av 2009. Dette for å få bedre kvalitet på det vi gjør, samt skape et miljø for avløsere. Vi tror dette er viktig.

Neste sesong

Det blir sommer igjen. Da er det viktig å ha den rette sommerhjelpen på plass. Vi snakkes vel utpå nyåret tenker jeg. **By the way!** Jeg snakker norsk, så vær ikke redd for å ringe meg!

Beredskapsordningen

Landbruk Nord har brukt ca 90 forskjellige avløserer for å kunne ivareta den nye beredskapsordningen. Vi har klart å gjennomføre alle sykeavløsninger med noen få unntak. Overføringen fra kommune til Landbruk Nord må kunne sies å være vellykket så langt.

Ved Geir A. Larsen

Men som tidligere nevnt; det er viktig at bonden bruker avløseren, også til ferie og fritid! Ordningen med at avløserlagene skulle administrere landbruksvikarene (beredskapsordningen) startet i 2008.

Året har vært et ”overgangsår”, slik at man fikk tid til å ansette avløserer/vikarer og optimalisere ordningen.

Fra og med 2009 gis det bare tilskudd til landbruksvikarvirksomhet i avløserlagene. Antallet årsverk totalt for landet skal være ca. 240, og fordelingen av antallet årsverk på fylkene opprettholdes som for 2008. Landbruk Nord fikk 6,5 stillinger som skal dekke hele Troms med noen unntak. Tilskuddet økes til kr 270 200 pr. årsverk for 2009.

Maksimal betaling fra brukerne av landbruksvikartjenester ved sykdom og andre krisesituasjoner er kr 1,130.- pr. dag i 2009. Dette tilsvarer maksimal dagsats ved tilskudd til avløsning ved sykdom med videre. Se flere detaljer om ordningen side 5.

Nye ansatte i Landbruk Nord

Ved Unni Furumo

Natalia Nemytova ble fast ansatt i 100% stilling 1. mai 2008. Hun arbeider som assistent/kontormedarbeider, hovedsakelig med gjødslingsplanlegging, jordprøver og forsøksarbeid. Hun har nettopp utdannet seg som KSL-revisor, så etter jul får du kanskje besøk. Natalia kommer fra Russland, så hun fungerer også som tolk. Hennes arbeidssted er på hovedkontoret på Storsteinnes.

Ellen Reiersen ble fast ansatt i 50% stilling 1. september 2008, som rådgiver. Hennes hovedområder er småfæneringa - sau og geit. Hun har arbeidssted på avdelingskontoret på Storslett. Ellen følger opp våre medlemmer fra Lyngen og nordover. I tillegg har også hun utdannet seg som KSL-revisor denne høsten.

Åpningstider kontoret på Storslett er mandag, tirsdag og annenhver torsdag. Kontortid: 09.00 - 15.00.

Hilde Angell er fast ansatt i 50% stilling som regnskapsfører. Hennes arbeidssted er hovedkontoret på Storsteinnes. Første arbeidsdag var 1. oktober 2008.

Svein Børre Evensen er fast ansatt 1 år i 100% stilling som rådgiver. Hans fagområde er hovedsakelig grovfôr dyrking. Første arbeidsdag var 8. september 2008. Hans arbeidssted er på hovedkontoret på Storsteinnes.

Vi ønsker alle våre nye medarbeidere velkommen!

Kontorrottene i Landbruk Nord. Fra venstre foran: Hilde Vågsbø Nøstvik, Gunnlaug Røthe, Natalia Nemytova, Ellen Reiersen og Kirsti Skog. Fra venstre bak: Unni Furumo, Kristin Sørensen, Svein Børre Evensen, Hilde Angell, Geir A. Larsen og Ragnvald Tollefsen

Telen, hvor dyp er den

Fra Salangen i sør til Kvæningen i Nord er det i år satt ut 10 telemålere.

Ved Ragnvald Tollefsen

Telemålerne er en enkel innretning som gjør det mulig å registrere tele ned til 1,5 meters dypde. Her blir telefrontene registrert.

Nå ligger øvre telegrense i jordoverflaten mens nedre telegrense varierer en del. Når vi kommer til våren tiner telen både ovenfra og nedenfra. Ved å registrere både der telen starter og slutter finner vi ut hvor tykt telelaget er. Det blir også registrert snødybde, og mengde is og overflatevann i forbindelse med målerne. Ut fra registreringene som gjøres disse stedene, vil vi lage en liten rapport som blir publisert på vår heimeside (<http://www.landbruknord.no>) først i hver måned.

2. desember er telen 5 cm dyp og det ligger 30 cm snø på Sjøvegan. Foto: R. Tollefsen

Sertifisering og kontroll av løfteutstyr på gården

Det er du som bestemmer om kontroll og sertifisering skal utføres på din gård. For oss er det svært viktig at alle bønder som bruker avløser har et spesielt "øye" til at dette er innenfor forskriftene.

Ved Unni Furumo

Forskjellig typer utstyr

Sertifiseringsordningen gjelder i første rekke alt løfteutstyr som brukes i landbruket, der ca. 90 % av dette er silotaljer. Også montering av en del løfteredskap på traktor eller utstyr i forbindelse med håndtering av fôr, inngår under forskrift om sertifisering og kontroll av løfteutstyr i landbruket.

Krever godkjent kontrollorgan

Kravene er i hovedsak at alt utstyr skal ha en 1. gangs godkjenning. Dette skal gjennomføres av en bedrift som er godkjent som

sakkyndig virksomhet på området. Deretter skal det gjennomføres en årlig kontroll og så en mer utførlig kontroll hvert fjerde år. De personene som skal foreta denne typen kontroller må gjennomgå et kontrollørkurs og deretter sertifiseres for oppgaven. Både bedriften denne kontrolløren representerer, samt kontrolløren selv, må godkjennes til denne typen arbeid.

Vi arbeider med å få et tilbud på plass for våre kunder når det gjelder sertifisering – og kontroll av silotaljer og løfteredskaper. Vårt mål er å få til faste avtaler, fast oppfølging og samordning av kjørerute til det beste for våre medlemmer/kunder. Flest mulig medlemmer/kunder samlet på samme rute gir effektiv og rimeligere tjeneste enn om vi skal ut til en og en kunde over et spredt område.

Du kan ta direkte kontakt med:

Holm`s NDT –Inspeksjon AS, Postboks 172, 9156 Storslett. Tlf: 77 76 50 58, faks: 77 76 44 76, mobil: 916 05 864, e-post: odd-holm@online.no

Rødkløver Betty er ute

På grunn av liten tilgang på frø av Betty rødkløver, har Felleskjøpet endret frøsamsetning i frøblanding Spire Surfôr/beite Nord (tidligere frøblanding nr 18). For vekstsesongen 2009 er det blandet inn rødkløver Bjursele i stedefor Betty. **Bjursele har overvintret dårligere enn Betty i Troms.** I tillegg er kvitkløver Norstar erstattet med kvitkløver Snowy. Nå er det flere gode grunner enn kløver til å velge en sammensatt frøblanding til langvarig eng og beite.

Dyrene får en variert fôrseddel, og det er grasarter i blandingen som brer seg og erstatter timotei når den går ut. Vi jobber allikevel med å få på plass Betty og Norstar igjen, inn til vi eventuelt får nye sorter som overvintrer like bra eller bedre enn disse.

Rødkløver Betty i all sin prakt.

*Foto:
K. Sørensen*

Tjenester i Landbruk Nord

Formålet til Landbruk Nord er å tilby et bredt og samordnet tjeneste- og veiledningstilbud til landbruket, og påta seg oppgaver innen forsøksvirksomhet, offentlig tjenesteyting, bygdeutvikling og øvrig næringsliv. Landbruk Nord skal bestrebe seg på høy kvalitet, god tilgjengelighet og kostnadseffektivitet i all sin virksomhet.

Ved Unni Furumo

Hovedkontor og avdelingskontor
Landbruk Nord har hovedkontor på **Storsteinnes** i Balsfjord kommune. Her jobber vi 9 stykker som tar oss av alt innenfor jord- og plantekultur (grovfôr, grønnsaker, poteter,

økologisk), rekruttering av avløsere og annen arbeidshjelp på gården, klauvskjæring og velferdsordningene til landbruket, som bl.a dokumentasjon og hjelp til sykeavløsning, svangerskap og fødsel.

På avdelingskontoret på **Storslett** i Nordreisa kommune, holder en av våre rådgivere til i 50% stilling. Ellen Reiersen sitt hovedfagområde er småfenæringa. Ellers følger hun opp alle henvendelser som knytter seg geografisk til dette kontoret.

På avdelingskontoret på **Sjøvegan** i Salangen kommune, jobber Ragnvald Tollefsen i 100% stilling. Hans hovedfagområde er bær, grovfôr til hest, grøfteplanlegging og funksjonstesting av åkersprøyter. Videre følger han opp alle henvendelser som knytter seg geografisk til dette kontoret.

Oversikt over tjenester

Se under for rådgivingspakkene vi tilbyr innenfor jord- og plantekultur. Disse pakkene bestilles hvert år. For de gårdene som ønsker potet-, grønnsaks-, eller bærråd vil prisen på grovfôr-rådpakken halveres.

Grovfôrråd

- Uttak av jordprøver
- Gjødslingsplan
- Plantevernspørsmål
- Veiledning ved valg av såfrø
- Telefonsupport
- Vekstnytt
- Markvandring
- Fagdager

Veiledning innen økologisk grovfôr dyrking

Kr 800,- + mva under 100 daa
Kr 1 200,- + mva over 100 daa
Kr 1 500,- + mva over 250 daa

Bærråd

- Uttak av jordprøver
- Gjødslingsplan
- Plantevernplan
- Befaring i vekstsesongen
- Telefonsupport
- Vekstnytt
- SMS-varsling
- Markvandring
- Fagdager

Veiledning innen økologisk bærdyrking

Kr 1 500,- + mva

Grønnsaksråd

- Uttak av jordprøver
- Gjødslingsplan
- Plantevernplan
- Befaring i vekstsesongen
- Besøk i lagringssesongen
- Telefonsupport
- SMS-varsel – kålflue, tege
- Vekstnytt
- Markvandring
- Fagdager

Veiledning innen økologisk grønnsaksdyrking

Kr 1 500,- + mva

Potetråd

- Uttak av jordprøver
- Gjødslingsplan
- Plantevernplan
- Befaring i vekstsesongen
- Besøk i lagringssesongen
- Telefonsupport
- SMS-varsel – tege, tørråte
- Vekstnytt
- Markvandring
- Fagdager

Veiledning innen økologisk potetdyrking

Kr 1 500,- + mva

Andre betalingstjenester

- SMILsøknader
- Miljøplan
- KSL-hjelp
- Dreneringsspørsmål (grøfteplan)
- Nydyrkingssøknad
- Overvintringsskader
- Ugrasproblem etc.
- Funksjonstesting av åkersprøyte
- Skiftekart

Priser for medlemmer kr. 400,- + mva pr. time for den tida vi er på gården.

Priser for ikke-medlemmer kr. 500,- pr. time + mva.

Klauvskjæring

Kr. 600,- pr. time + mva for 1-4 dyr

Kr. 550,- pr. time + mva for 5-9 dyr

Kr. 500,- pr. time + mva for 10 dyr m.fl.

Priser for ikke-medlemmer kr. 100,- i tillegg pr. time + mva.

Leie av arbeidskraft, avløser

På brutto lønn til dine ansatte kommer følgende utgifter i tillegg:

Feriepenger: 12%

Arbeidsgiveravgift, (inkl. arb.giv.avg. av feriepenger sone1: 5,72%

Ansvarsforsikring: 0,3% → dekker ”tabber/uhell” avløserne gjør.

Yrkesskedeforsikring: 1,1 → dekker skader som avløser blir påført i arbeidet.

Sykelønn til avløser: 2% → dekker lønn om/når avløser blir sykemeldt.

OTP -ordningen: 2% → lovpålagt fra 1.6.2006 og gjelder alle ansatte fra 20år og over 20% st.

Administrasjonsavgift: 3,5%

Merverdiavgift: 25%

(Totalt er påslagene på lønn 26,62%)

For egne tariffer og vilkår, kontakt hovedkontoret for kostnader

Årlig serviceavgift/medlemsavgift kr. 600,- pr. medlem pr. år.

Andel kr. 500,- pr. medlem. (betales en gang ved innmeldelse).

Forsikringer

Ved Unni Furumo

Yrkesskadeforsikring

Dekker skader/sykdommer som den forsikrede (ansatte) i Landbruk Nord blir påført i arbeidstiden og på arbeidssstedet. Rikstrygdeverket avgjør om skaden/sykdommen er relatert til yrket.

Forsikringen dekker alle typer arbeid som Landbruk Nord har arbeidsgiveransvaret (lønner ut) for. Det er full dekning selv om utløningen skjer i ettertid. Dekningsområdet og erstatning er etter lov om yrkesskade av 01.01.1990. Det er viktig at skader umiddelbart meldes til hovedkontoret. I tillegg **SKAL** sykemeldingsattest merkes med yrkesskade.

Ansvarsforsikring

Denne forsikringen er en ”tabbeforsikring”. Forsikringen brukes når avløseren/ansatte kommer ut for uhell på gården som de er skyld i. For eksempel i de tilfeller hvor penicilinmelk eller vaskemidler blir tappet på melketanken. Det er viktig å melde fra til hovedkontoret om slike uhell, da hvert tilfelle må vurderes for seg. Her er det en egenandel på kr. 4.000,-, men for familieavløsning er egenandelen kr. 6.000,-

For alle forsikringssaker er det spesielle vilkår, slik at det er vanskelig å si eksakt hva de dekker. Hvert tilfelle blir vurdert spesielt.

Sprøytekurs

Kurs i håndtering og bruk av plantevernmidler arrangeres i uke 13 (23.-27. mars) 2009. Da blir det arrangert kurs både for nybegynnerne og produsenter som må fornye autorisasjonsbeviset. Eksakte datoer kommer vi tilbake til ved nærmere utlysning på vår hjemmeside: www.landbruknord.no

Kontaktperson for kurset er Ragnvald Tollefsen. Tlf: 926 58 824. Du kan melde din interesse alt nå. Det blir arrangert ett nybegynnerkurs og ett oppdateringskurs, sannsynligvis lokalisert til Balsfjord. Dersom vi får mange forespørsler fra andre områder - vil det være aktuelt å arrangere flere kurs.

Vekstsesongen 2008 var et godt år for høymola. Bildet er tatt et sted i Målselv.

Foto: Kristin Sørensen

Markdag - møkkspredning

Landbruk Nord arrangerte 24. september en fagdag med temaet "nye spredemetoder for husdyrgjødsel". Det var god oppmøte så det var tydelig at temaet er av interesse med dagens utfordringer på mineralgjødselsiden.

Ved Svein Børre Evensen

Vi startet dagen på grendehuset på Lüneborg. Lars Nesheim fra Bioforsk Kvithamar holdt et godt innlegg om "korleis sikre god utnytting av husdyrgjødsel i grovforproduksjon". Han tok for seg ulike tapsposter, og ulike moment som må vurderes ved sammenligning av ulike spredemetoder: jamn spredning, tap av ammoniakk, virkning på jorda, pakkingsskader og strukturskader i jorda.

Videre var han innom utkjøringskapasitet for ulike redskapstyper (inkl. all rigging før og etter), og variasjonen var mellom 15 – 120

Foto: Natalia Nemytova

m³/t. Dette ble sammenlignet opp mot prisen på utstyret. Han var også innom våtsåing som kan kombineres med noen av spredemetodene. Våtsåing har hatt bra resultat for raigras og kløver. Ved våtsåing av timotei

NYHET: CLAAS ARION

Claas Arion, fra 112 til 175 hk. Arion handler om komfort, allsidighet og effektivitet. Arion er utviklet med Claas komfort konseptet, hvor alt er lagt opp til at du skal ha en mest mulig komfortabel opplevelse av din arbeidsdag. Arion har en enorm allsidighet, både for løft, trekk og transport. Og med en suveren effektivitet og ikke minst økonomisk effektivitet. Vår nye Arion vil imponere deg! Nå har vi demo på lager i Tromsø, kontakt oss for prøvekjøring.

 DAGENBORG Dagenborg Maskin AS • Tlf: 77 60 73 30 • www.dagenborg.no

må det settes inn tiltak for å begrense konkurransen fra eksisterende plantedekke.

Gunnlaug Røthe i Landbruk Nord tok for seg jordpakking og utfordringer ved spredning av husdyrgjødsel. Konsekvenser av økt jordpakking er tap av næringsstoffer og lavere avling. Forsøk viser avlingstap opp mot 20%. Problemene med pakking kan ikke løses med større hjul alene. Det er aksellasta som betyr mest for jordpakkinga. Tommelfingerregel: max 6 tonn pr aksel.

Svein Børre Evensen tok opp kostnader ved nye spredemetoder. Både DGI og stripespredeutstyr som ble demonstrert på markdagen er kostbart utstyr. Den bedra utnyttelsen av husdyrgjødsel vil ikke oppveie de økte kostnadene.

Kostnader ved ulike spredemetoder	Kr pr m ³
Bredspredning	27
Stripespredning	42
DGI	61

Sparte mineralgjødelskostnader ved ulike spredemetoder	Kr pr m ³
Bredspredning	0
Stripespredning	22
DGI	21

Priser, september 2008

Stripespreder med slepeslange
Foto: Kristin Sørensen

Logistikk

I mange områder er det mye leiejord gjerne kombinert med lange avstander. Dette gir utfordringer når det gjelder transport av møkk. Det vil være en fordel å bruke mellomlager ved jordene som ligger et stykke fra fjøset. Det vil redusere tidsbruken til møkkjøring i en hektisk våronn, samtidig som det blir letter å spre med slepeslangesystemer. **Sist men ikke minst er det ved å dekke inn fosfor og kaliumbehovet på størst mulig areal - at det virkelig er penger å spare og møkka begynner å lukte gull!** Aktuelle lager kan være stålrummer, eksisterende kjellere eller containere som flyttes mellom skifter og fylles fra lastebil eller store tankvogner. På Jæren brukes denne løsningen en del i kombinasjon med slepeslangesystemer. Kapasiteten er bra, ca 75 m³/t inkludert flytting og rigging.

Demonstrasjon

DGI (Felleskjøpet) og stripespreder (Agro Miljø) ble demonstrert ute hos Evy og Olav Grundnes. DGI'en hadde en del tilgrising av plantedekket som følge av rekyl som gjorde at mye jord/møkk kom opp igjen. Dette som en følge av jordart (tett silt) og at det ved en feil ble spred nesten 5 m³ pr daa. Stripesprederen la ut vel 2 m³ pr daa (se bildet under).

Landbruk Nord ønsker å takke Evy og Olav Grundnes for å stille med utstyr, areal og arbeidskraft på markdagen. Fylkesmannens landbruksavdeling bidrog med økonomisk støtte.

Foto: Natalia Nemytova

Polka herjer langs kysten

Landbruk Nord og Sør-Troms Forsøksring har i et flerårig prosjekt registrert avling av en del jordbær-sorter. Både i Salangen og i Kvæfjord seiler Polka opp som vinner blant sortene. Begge steder har den gitt ca 160 % salgbar avling sammenlignet med Zefyr. Men tar vi med oss feltet som ligger på Bardufoss er resultatet i år ikke like entydig.

Ved Ragnvald Tollefsen

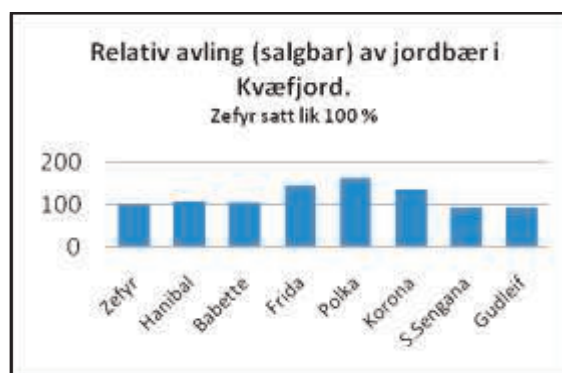
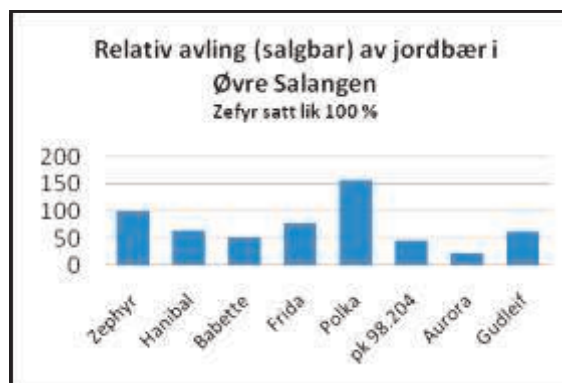
Polka

Sorten modner litt seinere enn Zephyr. I Salangen var bærstørrelsen gjennomsnittlig 18 g hos Polka mot 13,7 hos Zephyr. Bærene til Polka er fastere enn hos Zefyr. De er også godt gjennomfarget og har en syrlig og meget god smak. Av figurene ser vi at Polka er den sorten som i begge feltene gir høyest avling. Unntaket er feltet i Målselv siste år. Den noe lavere avlinga i dette feltet kan kanskje forklares

Polka kom best ut under smaksprøving under markdagen på Vik. Foto: R. Tollefsen

med at feltet er dekket med fiberduk høst, vinter og tidlig vår. I forsøk har dette vist å gi økt bæransettning og noe utsatt høstetid (pers med R. T. Samuelson, Bioforsk Nord Holt).

Dette sammen med en tørr og kald vår kan være årsaken til at en sein sort som Polka i innlandet ikke får tatt ut avlingspotensialet før frosten kommer.

Zephyr

Forsøkene viser at det enda er for tidlig å gi helt slipp på Zephyr. God overvintring sammen med relativt tidlig bærmotning gjør at sorten fortsatt er et førstevalg i innlandsklima i fylket vårt.

Frida

Frida er en sein sort med store bær. I Målselv var bærene i snitt på 26 g mens Zephyr hadde snittvekt på 14,5 g. Sorten overvintrer dårlig og blir for sein de fleste steder i fylket.

Gudleif

Gudleif er en ny spennende norsk tidlig sort. Den er ca ei uke tidligere enn Zephyr. Bæret er spissrunt og pent å se på. Den har god smak. Sorten ble plantet inn i forsøket i 2007 og det kan derfor forventes høyere avling enn figurene viser.

Målselvnepe – en villig grønnsak

I grønnsakproduksjon er ugras og skadedyr (kålflue) de største utfordringene. Takler en disse og får en god pris, kan en oppnå god lønnsomhet. Forsøk og praksis de siste årene viser at Målselvnepe gir gode avlinger og dekningsbidraget kan bli omkring kr 10 000/daa.

Ved Gunnlaug Røthe

Målselvnepe gir godt igjen for økt gjødsling. Gjødslingsforsøk er utført i Målselvnepe både i 2007 og 2008. De ulike leddene ble gjødsla med 6, 9 og 12 kg nitrogen/daa om våren og 6 og 9 kg N/daa om våren pluss 3 kg overgjødsling. I 2007 var det ikke statistisk sikker forskjell mellom de ulike

gjødslingsleddene, men det var tendens til størst avling ved 9 kg nitrogen/daa – vel 2 200 kg/daa i salgbar avling. I 2008 er det tendens til at 12 kg N/daa gitt om våren gav størst avling - over 2 500 kg salgbar avling. Tallene for 2008 er ikke statistisk behandlet.

Planta nepe

Planta nepe var høstklar 2-3 uker før sådd nepe. Både i 2007 og i 2008 er det lagt ut forsøk med planta nepe for å kunne starte høstsesongen i juli. Planta nepe (plantedato: 10.6.08) under duk oppnådde en totalavling på over 1,1 tonn pr daa, derav ca. 650 kg pr daa i uke 30 (21. juli). Første høsting på planta nepe uten duk kunne tas ei uke senere, med en avling på knappe 800 kg pr daa. Til sammenligning kunne sådd nepe under duk høstes fra 15.8. (sådato: 07.06.08). I 2007 oppnådde planta nepe under duk en avling på ca. 1 000 kg/daa 25. juli.

Nettverk for øko-bønder

Økologisk Idéforum er et nettverk for økobønder og andre interesserte. De fleste medlemmene er fra Troms, men de har også medlemmer fra Nordland og Finnmark.

Ved Gunnlaug Røthe

Økologisk Idéforum er en ideell forening, og ledes av en arbeidsgruppe på 4 medlemmer. Økobønder og andre kan bli medlem. Drifta av Økologisk Idéforum finansieres gjennom medlemskontingent og støtte fra Fylkesmannen i Troms, samt egenandel. Det arrangeres vanligvis to samlinger i året der høstsamlingen eller Etegilde, med økologiske råvarer fra Nord-Norge er ett av de faste arrangementene. Sekretariatet ligger hos Landbruk Nord. Se ellers www.okoforum.no

Ønsker du kontakt, kan du sende e-post til gunnlaug.rothe@landbruknord.no, ringe til Gunnlaug på 454 86625 eller sende post til: Økologisk Idéforum Troms, c/o Landbruk Nord, boks 113, 9059 Storsteinnes.

Etegilde. Foto: Gunnlaug Røthe

Jordpakking - redusert avling, økt miljøbelastning

Traktor og redskap blir større og tyngre, noe som lett gir pakka jord og redusert avling. Tommelfingerregelen er maks 6 tonn per aksling. Pakka jord gir utslipp av større mengde lystgass enn upakka. God drenering øker tåleevnen.

Ved Gunnlaug Røthe

Flere faktorer er avgjørende for hvor mye jorda pakkes, og nedenfor er de opplistet i prioritert rekkefølge:

1. Jordfuktighet
2. Antall kjøring
3. Traktorens totalvekt
4. Lufttrykk i dekkene
5. Dekkdimensjon
6. Sluring
7. Kjørehastighet

Virkning på jord

Pakking klemmer sammen porene i jorda som medfører at det blir lite luft og ødelagte transportveger for vann. Dette gir redusert infiltrasjon som kan medvirke til dårlig overvintring, dårlig bæreevne og dårlig utnyttelse av gjødsel. I utlandet er det målt 55% utnyttelse av tilført nitrogen på pakka jord og 71% på upakka jord. Jordpakking hemmer rotveksten, noe som gir tørkesvake planter.

Virkning på miljø

I pakka jord vil det skje reaksjoner som gir større produksjon av lystgass, en av gassartene som regnes for å ha negativ klimaeffekt. Det er målt 1,5 ganger høyere produksjon av lystgass per dekar, på pakka jord under våte forhold, sammenlignet med upakka jord.

Virkning på avling

Noen plantearter tåler pakking bedre enn andre. Strandrør, engrapp og timotei er mer utsatt for skade enn engsvingel. Det er utført en rekke undersøkelser på hvilken virkning jordpakking har på avlingsnivået. I norske forsøk på 1980- og 90-tallet ble det i de fleste tilfellene registrert avlingsnedgang på 2 til 20%. Det er grunn til å nevne at forsøkene ble utført med traktorer som var 1,8-3,3 tonn. Hvem har så lette traktorer i dag? Svenske pakkingsforsøk viser også avlingsnedgang, og størst i våte perioder. Det var tendens til størst avlingsnedgang i Nord-Sverige. Økt antall slåtter, engalder og minkende moldinnhold ga økt pakkingskade. I nyere forsøk i Skottland fant en at pakking med 6,2 tonn traktor gav inntil 32% lavere avling enn upakka. **Pakking med traktor på 4,1 tonn halverer avlingsnedgangen.** Nedgangen var størst ved kjøring på våt jord.

Hvordan unngå/ redusere pakkingskader

- Drenering øker jorda si tåleevne
- God jordstruktur med tilfredsstillende pH
- Unngå aksellast på over 6 tonn
- Unngå å kjøre på våt jord
- Redskap med stor arbeidsbredde
- Tilrettelegging av adkomstveger

Hva med en formell møteplass mellom fagpersoner innen jord- og plantekultur og maskin- og redskapsingeniører?

Befaring Bioforsk Nord Bodø høsten 2008. Utvikling av nye grasarter. Foto: Kristin Sørensen

Landbruksmessa 2009

Vi er i gang med planlegging av Landbruksmessa 2009. Merk dere datoene som er **27.-28. juni**.

Av Kirsti Skog

Invitasjoner til utstillere er sendt ut, og flere har bestilt stand. For øvrig finner du også en link til informasjon om messa på vår hjemmeside: www.landbruknord.no

Vi ønsker å utvikle Landbruksmessa til å bli et utstillingsvindu for Nord-Norsk landbruk som fenger både næringa og andre. Landbruksmessa er ei stor fagmesse og en god arena for å presentere nettopp landbruket på.

Landbruksmessa er en viktig inntektskilde for Landbruk Nord. Det er artig og sosialt ☺ å være med å bidra til noe som er bra for næringa.

Vi er avhengig av at du som medlem stiller opp og tar i et tak for messa. **Ønsker du å bidra?** Ta kontakt med Kirsti på hovedkontoret. Tlf: 926 57 084.

Bildet ble tatt i 2007, og viser det nye messeområdet etter at vi flyttet vekk fra krøllgressbanen.

Foto: Unni Furumo

MARKEDSLEDER I NORDEN
TRAKTOR
på hvite skilt!

26 ÅR
Asheim Maskin AS
Tlf. 77 72 14 00
9334 ØVERBYGD
www.aasheim-maskin.no
man.-tor. kl. 0800-1630 – fre. kl. 0800-1200

VALGET ER DITT!

POLARIS
4- eller
6-hjuling

Kampanjepris
6x6 **107.900,-**
Veil. kr. 114.900,-

Kampanjepris
4x4 **89.900,-**
Veil. kr. 99.900,-

POLARIS
RIDERS CLUB
POLARIS
Info om næraste forhandl: www.polarisindustries.com

VI PLANLEGGER FRAMTIDSGÅRDEN

Teknisk planlegging i Landbruk Nord er en profesjonell og uavhengig tjeneste med et omfattende tilbud primært innen bygnings- og tunplanlegging på gårdsbruk. Tilbudet knyttes opp mot økonomisk rådgivning og vil være tilgjengelig for alle som ønsker det. Teknisk planlegging i Landbruk Nord er en overføring og videreutvikling av teknisk planlegging i fylkesmanns-embetene i Troms og Nordland.

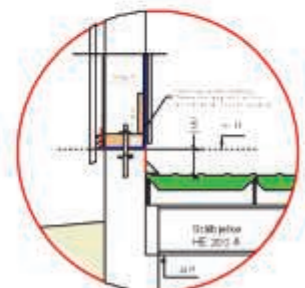
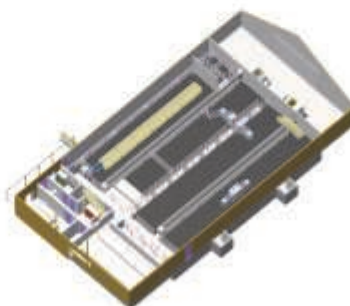
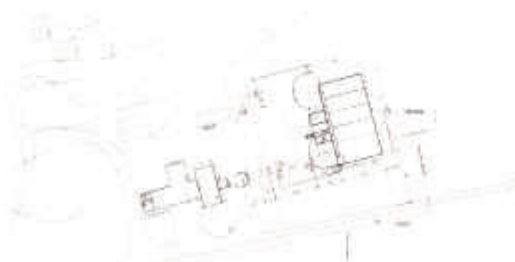
ERFARING OG KOMPETANSE

Personalet har lang erfaring etter å ha utført et tusentalls planleggingsoppdrag for landbruket i Troms og Nordland siden begynnelsen av 1990-tallet. Vi har planlagt store og små utbygginger innen melkeproduksjon på ku og geit, kjøttproduksjon på sau, geit, gris og storfe, eggproduksjon, reiseliv. Inn-på-tunet tiltak, småskala næringsmiddelproduksjon, staller, rideanlegg, etc. Vi har utført oppdrag i bevaringsverdig gårdsbebyggelse og under særlige landskaphensyn. Avdelingens ansatte har utdanning fra bl.a. landbrukshøyskole og ingeniørhøyskoler.

TILBUD

Planleggingstilbudet omfatter

- arkitektur
- byggeteknisk rådgivning
- funksjonsplanlegging

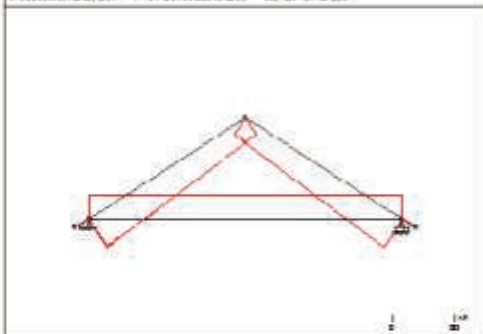
Alle faser fra utviklingsplaner for gården, via skisser til fullverdige arbeidstegninger og byggebeskrivelser inngår. Tilbudet tilpasses kundens behov.

Følgende ytelser tilbys:

- tunplaner
- bygningsplaner for
 - landbruksbygg
 - bygg for tilleggsnæring
 - garasjer og verksteder
 - lagerbygg o.a.
- planer for istandsetting og omdisponering av bygninger
- tilstandsvurdering
- kostnadskalkyler og utredninger
- søknad om godkjenninger
- byggebeskrivelse for selvbyggere
- byggebeskrivelse for byggmestere og entreprenører (anbud/tilbud)
- bistand til kontraktinngåelse med byggmestere, entreprenører og leverandører
- generell bygningsrådgivning

Vår rådgivning og planlegging er uavhengig av utstysleverandører, byggvareleverandører o.a. tilsvarende interesser og er basert på anerkjente standarder for byggebransjen. Kunden kan

Kombinasjon - 1 Normalkraft - 1., 2. orden

03.21.2	L31.1121214 PLASSTOPT NORMALBETONG FUNDAMENT FASTHETSKLASSE B25 KLORDEKLASSE C10 I0 BESTANDSGHETSKLASSE M60 NORMAL KONSTRUKSJONSTOLERANSEKLASSE 111 OVERFLATETOLERANSEKLASSE D Ekteponeringeklasse XC2 Fundamenter: Yttervegger: bth 450x200mm, lengde 22,9m, 2,96 Yttervegger: bth 450x300mm, lengde 6,13m, 3,34 Lasterampe: bth 450mmx200, lengde 4,5m, 0,41	m ³	11,71
---------	---	----------------	-------

Illustrasjoner: Noen av våre prosjekter i Nordland og Troms. (undervisningsbygg, uisolerte kufføs, tunplan for svineuthbygging, geitfjøs, snølastberegning, spesifikk byggebeskrivelse.)

dermed spare betydelige beløp på anbuds- og tilbudskonkurranser på oppføring av nyanlegg uten redusert kvalitet. Om kunden ønsker tett samarbeid med bestemte leverandører før det inngås avtaler, inngår vi gjerne i slikt samarbeid.

Planleggingsarbeidet er inndelt i faser. Gårdsbesøket omfatter vurderinger av veivalg og utbyggingsstrategier. Dette munner ut i et forprosjekt basert på samspillet mellom deg som kunde, din økonomiske rådgiver og oss som planleggere. Forprosjektet omfatter tegninger, kostnadskalkyler og overordnet beskrivelse av løsningene. I hovedprosjektet videreføres dette og løsninger man er enige om tegnes ut. For- eller hovedprosjekt inngår i søknader om finansiering og nødvendige godkjenninger. I siste fase, detaljprosjektet, utarbeides detaljerte arbeidstegninger, statiske beregninger, konstruksjonstegninger og byggebeskrivelse i henhold til avtalt omfang og innarbeidede bransjestandarder.

Tilstandsvurdering av bygninger gjennomføres primært etter visuell metode med enkel tilleggsutrustning.

UTVIKINGSARBEID OG NETTVERK

Personalet har de siste årene vært involvert i større utviklingsprosjekter som Landbruksbygg i Arktis, Noras HUS og Landbruksbygg og kulturlandskap. Avdelingen vil arbeide i nettverk med andre fagfolk i Norsk Landbruksrådgivning og våre samarbeidspartnere. En del av den faglige oppdateringen skjer i samarbeid med kolleger i de nordiske landene og gjennom kontakt med relevante forsknings- og utdanningsmiljøer.

PRISER

Tjenestene utføres normalt etter timepris, men det kan også avtales fast pris. Ta gjerne kontakt for tilbud.

Artikkelen er skrevet av Svein Johnsen. Han er avdelingsleder for tekniske byggeplanleggere hos Fylkesmannen i Troms.

Fôring av sau fram mot paring

Årets beitesesong er over og tida er inne for å tenke på fôring fram mot paring. Etter innsett og sortering av dyra, er det tid for å få oversikt over grovfôret. Hva slags grovfôr har vi, og hvor mye av hvert slag? Hvilken kvalitet er det på grovfôret?

Ved Ellen Reiersen

Det beste er å ha rikelig med grovfôr. Da blir fôropptaket størst, men det har også med trivsel å gjøre. Sauer som får lite grovfôr kan gnage på innredningen. Har man lite grovfôr, er det viktig å spe på med kraftfôr. Men veldig mye kraftfôr i forhold til grovfôr vil forsure vommiljøet og redusere aktiviteten til de grovfôrspaltende mikroorganismene. Fordøyelsen og fôrutnyttelsen av grovfôret blir dermed dårligere. Må en "spare" på grovfôret, bør en gjøre det utpå vinteren, og ikke i paringstida (eller rundt lamminga).

Sauene trenger både energi (fett og karbohydrater), proteiner, mineraler og vitaminer. I gras finner vi mest karbohydrater, mens kraftfôr gis for å dekke det dyra trenger av ekstra proteiner, vitaminer og mineraler.

Utgangspunktet for et godt grovfôr vil alltid være plantesammensetning i enga, gjødsling, kalking og høstetidspunkt. Grunnlaget legges derfor i god tid før man starter innefôringsseongen.

Godt surfôr har vist seg å gi flere lam, og sørger for en god overgang fra beite til innefôring. Av surfôr med 22 % tørrstoff går det ca 5 kg til en fôrenhet, mindre jo tidligere

slått og jo mer kløver i enga. Fjern muggen silo. Jord i silofôret kan inneholde listeria-bakterier som kan gi listeriose og hjernehinnebetennelse. En del høy kan være godt å ha, ikke minst i lammingstida. Høy gir tørrere miljø i fjøset og god struktur i vomma, men bør ikke være for grovt. Høy av god kvalitet har 85 % tørrstoff og en trenger ca 1,6 kg pr fôrenhet.

Husk og ikke skifte for brått fra silo til høy eller omvendt! Bakteriene i vomma skal ha tid til å omstille seg. Bruk det beste fôret i paringstida og til ca 3-4 uker etter paring, og fra ca 6-8 uker før lamming og til beiteslipp.

Kraftfôr

Det finnes flere typer kraftfôr på markedet, med varierende energi- og proteininnhold. De slagene som inneholder mest fiber er mest beregnet på oppfôringslam og sauer som får lite grovfôr. Er sauene i økende hold fram mot paring, vil ofte flere egg løsne, som igjen vil føre til flere lam. Noen praktiserer det en kaller flush-fôring, det vil si at man øker kraftfôrmengden, kanskje til over et halvt kg eller mer (voksne dyr) pr dag fram mot paring. Spørsmålet er om en ønsker mange lam pr sau og det merarbeidet det medfører, eller om en synes at to lam er nok?

Vekt, kg	FEm	AAT, gram	PBV, gram (nedre grense)
40	0,52	42	-15
50	0,62	50	-15
60	0,71	57	-20
70	0,80	64	-20
80	0,88	71	-20
90	0,96	77	-30
100	1,04	83	-30

Her må hver enkelt tenke over sine ønsker og muligheter for å ta vare på eventuelle ekstra kopplam. Lam og åringer trenger som regel kraftfôr hele vinteren, mens voksne sauer i godt hold kan klare seg med svært lite kraftfôr tidlig i fostertida. Uansett, best utnyttelse av store kraftfôrmengder, får man ved å dele rasjonen opp i to (eller flere) rasjoner pr dag.

Mangelsjukdommer

Mangel på kalsium i fôret kan gi melkefeber. God kalking av jorda gir mer kalsium og magnesium i plantene og dermed i fôret. Sterk gjødsling med kalium og nitrogen er ofte beskyldt for å gi Mg-mangel som kan føre til graskrampe ved beiteslipp. Koppermangel er mer sjeldent nå enn før, da det er kopper tilsatt i kraftfôr og mineralblandinger. Koppermangel fører til blodfattige sauer. Kraftfôr er tilsatt mineraler som sammen med grovfôret skal dekke det sauene trenger, så dyr som ikke får kraftfôr bør derfor få mineraltilskudd.

Vitaminer

Som regel vil vitaminbehovet være dekket hos sauer som får godt og rikelig med grovfôr og passe mengder kraftfôr.

Fôrnormer

For alle dyr som skal pares, er det viktig at de er i godt hold, og gjerne økende hold fram mot paringstida. Sauer i godt hold har alltid vist seg å gi store fine lam, i motsetning til sauer som er i dårlig hold.

Vedlikeholdsfor pr dag

Lam som skal pares må få 50 prosent over vedlikeholdsbehovet fra innsett til lamming, for å få dekket behovet for tilvekst og fosterproduksjon. Også åringer bør få 20-30 prosent over vedlikeholdsfôring for å få dekket sitt behov.

Ut av tabellen kan en se at i underkant av 5 kg surfôr eller ca 1,5 kg høy vil dekke dagskravet til vedlikeholdsfôr for en voksen sau på 80 kg. Men, en må også ta i betraktning om fôret inneholder nok proteiner, slik at kravet til AAT blir dekket. Det kan derfor være lurt å ta fôrprøver slik at en kjenner næringsinnholdet!

Ellers må en huske på nok friskt vann og fri tilgang på saltslikkestein. **En god gammel huskeregel er å fôre med den ene handa, og kjenne på holdet med den andre!**

Da gjenstår det bare å si lykke til, og håpe på ei vellykket paringstid, med mange store fine lam som resultat!

*Kilder: Saueboka, Landbruksforlaget, 2.utgave.
Handbok i driftsplanlegging, 2003/2004, NILF*

Metoder og kostnader ved spredning av husdyrgjødsel

Økte priser på mineralgjødning fører til at husdyrgjødsel blir mer verd. Samtidig stiger kostnadene til maskiner, drivstoff, renter og lønninger. Hva er det beste valg og den beste økonomiske tilpasningen? Spredning med vanlig tankvogn viser seg fortsatt billigere enn miljøvennlig stripe- eller nedfellingsutstyr, men mulig meravling eller mulig tilskudd kan føre til at slikt utstyr blir lønnsomt.

Ved Inger Birkeland Slågedal og Jan Karstein Henriksen, Forsøksringen Agder

Forsøksringen Agder har laget et praktisk rådgivingsverktøy - et beregningsprogram som tar hensyn til totale økonomiske utslag ved ulike mekaniseringslinjer og transportavstander. I tillegg har vi i 2008 hatt to stor-skalafelt med ulike spredningsmetoder i eng.

Kobler alle opplysningene

Ulike mekaniseringslinjer har forskjellig kapasitet, traktorbehov, personbehov og investeringsbehov. Noen linjer har rimelige grunnlagsinvesteringer, men disse har gjerne lav transportkapasitet, og kan bli dyre ved lang transport og mange persontimer. En annen linje kan ha høye grunnlagsinvesteringer, men god effektivitet gir mindre kostnader ved lang transport. For å kunne vurdere ulike mekaniseringslinjer mot hverandre, må rådgivingsprogrammet beregne følgende for hvert alternativ:

- Legge inn fornuftig bruk og fordeling av husdyrgjødsel på gården, og kunne regne på ulike alternativer ut fra gårdens ressurser.

- Få fram totalkostnad der det er tatt hensyn til gjødningseffekt, utstyrsbehov, kapitalutgifter, avskrivninger, vedlikehold og kostnader av persontimebruk.

- Vise totalkostnad pr tonn gjødning på gården uten transport – altså den kostnaden vi har hvis jorden ligger rett utfor lageret.

- Vise totalkostnad pr tonn gjødning som kun er relatert til transport og kjøreavstand.

- Ta økonomisk hensyn til utnyttelsen av husdyrgjødsel og mulige sparte kostnader på mineralgjødning.

- Koble alle opplysningene og finne ut hvilken metode som er billigst og best på gården.

- Ha mulighet for å finne ut hvordan de ulike mekaniseringslinjer endrer seg økonomisk i forhold til hverandre dersom gjødselpris, rentenivå, timebetaling eller annet forandres.

Tonnm er stikkordet

I beregningsprogrammet legger vi først inn alle gårdens skifter med areal, samt kjøreavstand til gjødsellagre på gården. Deretter legger vi inn en fordelingsplan der gjødsel utnyttes optimalt på ulike jorder. Så innføres begrepet tonnm for å finne fraktbehovet – altså det gjennomsnittlige antall km hvert tonn gjødsel fraktes. F.eks: Et jorde på 10 daa ligger 4 km fra gården og skal ha 3 tonn/daa, mens et annet jorde på 20 daa ligger 1 km fra gården og skal ha 3 tonn/daa. Utregningen blir da: $10 \times 4 \times 3 + 20 \times 1 \times 3 = 180$ tonnm totalt for 90 tonn gjødsel. Det blir 2 km frakt i gjennomsnitt pr tonn gjødsel. Det legges inn gjødselpriser og verdier for forventet effekt av husdyrgjødsel ved ulike spredningsalternativ. Ved god effekt av husdyrgjødsel tas det økonomiske hensyn til redusert behov for mineralgjødning. Så legges de ulike mekaniseringsalternativ

inn der det tas hensyn til lesse-, transport- og spredningskapasitet, traktorstørrelsesbehov, behov for maskiner/annet utstyr, avskrivninger, renter, vedlikehold, lagerbehov og behov for persontimer. Når alle beregninger er satt sammen, får vi ut tabeller, kurver o.l. for hvert alternativ slik at vi kan få en sammenligning av kostnad pr tonn ved alle aktuelle kjøreavstander. Ut fra den kjøreavstanden hver enkelt gård har kan vi da finne billigste og beste mekaniseringsalternativ.

Gårdseksempler

Vi tar utgangspunkt i en gård på 575 daa og 1800 m³ gjødsel fordelt på ett eller flere lagre. Vi har regnet på fem ulike mekaniseringslinjer: Slepeslangepreder med 4,5 % tørrstoff (ts) i gjødsla, 5 m³ vanlig tankvogn og 7 % ts i gjødsel, 9 m³ vanlig tankvogn og 7 % ts i gjødsel, 9 m³ tankvogn med nedfelling og 7 % ts i gjødsla, samt 9 m³ tankvogn med stripespreder og 5 % ts i gjødsla. For hver mekaniseringslinje er det satt inn litt brukt traktor og utstyr og traktorstørrelser er valgt ut fra utstyrets behov. I eksemplet er det beregnet at traktoren utnyttes 480 timer til annet arbeid på gården hvert år. Årlig avskrivning er 7 % av nypris, normalt vedlikehold, 6 % rente, 200 kr/persontime og mineralgjødselpriser pr september 2008. Det er mulig å endre programmeringen til å beregne effekt av ulik vanninnblanding, gjødselpriser, driftsmiddelpriser, renter, persontimekostnad med mer.

Vannblandet gjødsel, stripespredning og nedfelling kan ha store fordeler både for mikroliv, mindre forurensing, nitrogenutnyttelse og avlingskvalitet. Samtidig har det ulemper med større kjørebelastning og økt jordpakking. Dette er behørig diskutert i andre artikler og av plasshensyn avgrenses derfor vurderingene her til å få fram de rent økonomiske effekter.

I gårdseksempelet kommer overflatespredning med 5 m³ eller 9 m³ vanlig tankvogn billigst ut med dagens gjødselpriser forutsatt lik avling for de ulike alternativer. 5 m³ tankvogn er billigst opptil 4,5 km kjøreavstand, mens 9 m³ tankvogn er billigst over 4,5 km.

Dersom det ikke kommer restriksjoner, blir breispredning fortsatt brukt i stor grad. **Vær da oppmerksom på at største nitrogentapet er de første 2 timer etter spredning.** Unngå breispredning i klarvær og sol.

Sammenlignet med vanlige tankvogner gir stripespreder og ulikt nedfellingsutstyr økt nettokostnad med henholdsvis ca 50.000 og 60.000 kr/år på denne gården. Da er det tatt fullt hensyn til bedre nitrogenutnyttelse og nedskrevet kostnader til spart mineralgjødsel (18.000 kr/år for stripespreder og 28.000 kr/år for nedfellere), men det er forutsatt uendret avling. Stripespredere og nedfellere utnytter nitrogen i gjødsla bedre og etter hvert som gjødselprisen stiger, kommer nedfellere stadig bedre ut. Gjødselprisen må imidlertid opp i ca 6 x nivået fra det vi hadde våren 2008 for å komme likt ut med kostnadene til vanlig tankvogn dersom du ikke oppnår avlingsgevinst. **Årlig avlingsøkning på 40 FEM/daa vil kunne forsvare de økte kostnadene med stripespredning eller nedfelling, alternativt må en ha 100–110 kr/daa i årlig tilskudd for å forsvare investeringene.** Et annet alternativ er å gå over store areal med leiekjøring, at flere store bruk har utstyret sammen eller å få tak i brukt billigere utstyr.

Renteendring fra 6-9 % gir 13.000–24.000 kr/år i økte faste kostnader - mest økning på det dyreste utstyret med størst grunnlagsinvesteringer.

Vanninnblanding i gjødsla fra 7 % ts ned til 5 % ts forbedrer nitrogenvirkningen med 0,35 kg N/tonn gjødsel. Med dagens nitrogenpris i NS 27-4 (13,-/kg N) er ekstra gjødselvirkning bare verd 4-5 kr/tonn. Hvis du ikke kan oppnå andre fordeler eller avlingsøkninger, er det ikke mye arbeid du kan gjøre med dyrt utstyr og person for 4-5 kr/tonn. **Rent økonomisk viser beregning at vanninnblanding er knalldyrt unntatt der du kan pumpe ut gjennom slepeslangespreder direkte fra lager til jorder som ligger i nærheten.**

Skal du ha mellomtransport og slepeslange-spreder som flytter rundt på hvert jorde blir det mye lasting og ekstra folk og dermed ca 100.000 kr dyrere/år enn vanlige tankvogner. Mye av stripesprederens ekstrakostnader (nevnt ovenfor) kommer pga at den krever vannuttyntet gjødsel. Generelt råd er derfor at en blander i så lite vann som en trenger for å få lesset og spredd ut uten å få særlige rester på graset. Det er faktisk også lønnsomt å investere i delvise eller hele takløsninger over utesiloer for å unngå for mye vann.

Verdien av godt utnyttet vårspredd blautgjødsel av storfe på eng var ca 34 kr/tonn med gjødselpriser slik vi hadde våren 2008. Dagens gjødselpris er økt med ca 80 % og verdien er økt til ca 60 kr/tonn.

Gjødsel belaster systemet med opplesing og spredning uansett om en utnytter gjødsel eller ikke. Transportkostnader som overstiger 60 kr/tonn er økonomisk ulønnsomme – da kan en heller bruke mineralgjødsel. Med vanlig tankvogn 5 m³ kan en således kjøre med lønnsomhet opptil 7,5 km en vei, med tankvogn 9 m³ kan en kjøre opptil 9 km og med tankvogn med nedfeller 9 m³ kan en kjøre opptil 5,5 km.

Dårligst avling med bredspredning

Forsøksringen Agder hadde demonstrasjon

av gjødselspredeutstyr på Håland i Vest-Agder 23. april i år. Moi stilte opp med 11 tons Doffvogn og DGI-aggregat 6,6 m. JDD Maskin hadde en 11 tons Joskinvogn med slepeskjærnedfeller 6 m, og en 12 tons Joskinvogn med stripespreder 12 m. I tillegg kjørte økobonde Jan Sigvart Håland med sin 4 tons Reime tankvogn. Vi la samme dag ut et enkelt storskalafelt med 2 daa for hver spredemetode, og det ble spredd 3 tonn/daa med noe vannblanda storfegjødsel. Dette var en solskinnsdag, men det kom regn to dager etter. Avlingsregistrering ble tatt på 1.slåtten og 2.slåtten, og det ble gjødslet med vanlig tankvogn på alle feltene etter 1.slåtten. Breigjødsling kom dårligst ut i begge slåttene.

Det var små forskjeller mellom de andre metodene, **men alle disse gav avlingsøkning for året på mer enn de nevnte 40 FEm/daa.** Vi hadde et liknende storskalafelt i Åseral hos økobonde Lars Thorsland med Moi 8 tons tankvogn med DGI-aggregat, 6 m bredde, og Moi Doff 6 tons tankvogn. Hele feltet ble gjødslet med DGI-vogn etter 1.slåtten. Avlingene var her svært lave i 1.slåtten pga tørken. I dette feltet ble det ubetydelige avlingsforskjeller mellom metodene. Materialet er lite å trekke konklusjoner av og det blir derfor spennende å følge andre prøvinger og avlingserfaringer som kommer.

Økologisk eng 2008 Håland – Audnedal	Kg ts/daa 1.slått	Kg ts/daa 2.slått (ettervirkning*)	Kg ts/daa sum 2 slåtter
Breispredning	328	440	768
Stripespredning	539	543	1082
Slepeskjærnedfeller	530	498	1028
DGI	428	535	963

* På alle ledd ble det etter 1.slått brukt husdyrgjødsel fra tankvogn med breispredning.

Økologisk eng 2008 Thorsland – Åseral	Kg ts/daa 1.slått	Kg ts/daa 2.slått (ettervirkning**)	Kg ts/daa sum 2 slåtter
Breispredning	191	402	593
DGI	194	375	569

** På begge ledd ble det etter 1.slått brukt husdyrgjødsel fra tankvogn med DGI.

Balansegjødsling er god økonomi

www.yara.no

I Norge er Yara aktivt med i utviklingen av landbruket – og har vært det i over 100 år. Bært annet med Fullgjødset® som er skapt for å optimalisere norske avlinger. En suksessoppskrift som har gjort det til landets desidert viktigste gjødslingsprodukt.

Å gjødle etter balanseprinsippet betyr å erstatte de næringsstoffene man fjerner med avlingen. Her kan Yara tilby et komplett sortiment tilpasset nye fosfornormer og norsk jordsmonn.

Med Yaras nye familie av globale produktnavn vil YaraMila™ være Fullgjødset® i framtiden – suksessoppskriften er den samme.

Landbruk Nord

HOVEDKONTORET
Postboks 113
9059 STORSTEINNES

Tlf: 77 72 25 40
Fax: 77 72 65 10
Epost: post@landbruknord.no

Unni Furumo, Daglig leder
Tlf: 414 70 432
Epost: unni.furumo@landbruknord.no

Kirsti Skog, Avd.leder lønn
Tlf: 926 57 084
Epost: kirsti.skog@landbruknord.no

Kristin Sørensen, Avd.leder rådgiving
Tlf: 926 59 472
Epost: kristin.sorensen@landbruknord.no

Gunnlaug Røthe, Rådgiver
Tlf: 454 86 625
Epost: gunnlaug.rothe@landbruknord.no

Svein Børre Evensen, Rådgiver
Tlf: 453 95 740
Epost: svein.borre.evensen@landbruknord.no

Natalia Nemytova, Assistent
Tlf: 906 72 192
Epost: natalia.nemytova@landbruknord.no

Hilde Angell, Regnskapsfører
Tlf: 959 67 585
Epost: hilde.angell@landbruknord.no

Hilde Vågsbø Nøstvik, Sekretær
Tlf: 464 72 805
Epost: hilde.nostvik@landbruknord.no

Landbruk Nord

Avd. NORDREISA
Bussvn. 5, 9151 STORSLETT

Ellen Reiersen, Rådgiver
Tlf.: 454 86 630
Epost: ellen.reiersen@landbruknord.no

Landbruk Nord

Avd. SJØVEGAN
Postboks 175, 9355 SJØVEGAN

Ragnvald Tollefsen, Rådgiver
Tlf arbeid: 926 58 824
Epost: ragnvald.tollefsen@landbruknord.no